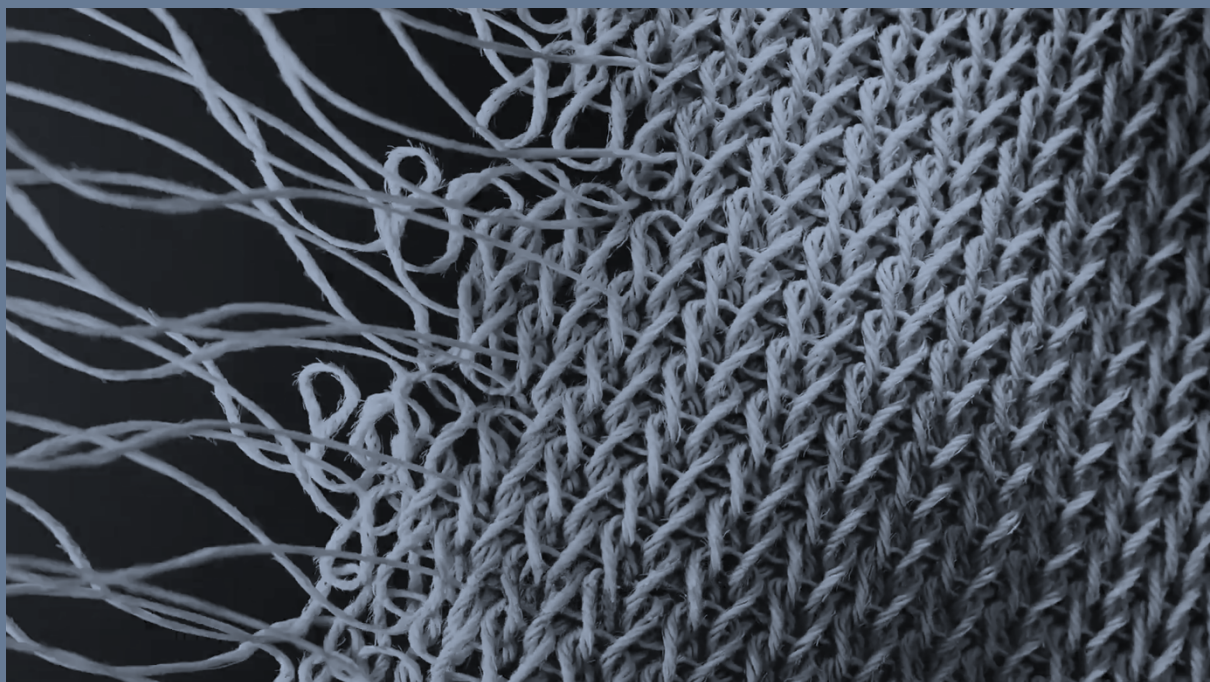

TEXTILKOMPASSEN
TEKSTILKOMPASSET

Nytt prosjekt søker å løse tekstilindustriens gordiske knute

Skribent: Tone Tobiasson
Fibershed Norge

Interreg

Sverige – Norge

Medfinansieras av
EUROPEISKA UNIONEN

REGION
JÄMTLAND
HÄRJEDALEN
JÄMHÖN HERJEDALEN DÄJVE

Trøndelag fylkeskommune
Trööndelagen fylhkentjielte

JÄMTLAND HÄRJEDALEN

NORD
universitet

Mittuniversitetet
MID SWEDEN UNIVERSITY

Hva er egentlig mest bærekraftig? Bomull eller polyester? Ullgensen eller den syntetiske fleece-jakken?

Hvor mange ganger har ikke dette spørsmålet blitt stilt? Og hvor etterspurt har ikke et svar med to streker under fasit vært av nettopp tekstilbransjen? I årevis har organisasjoner som Sustainable Apparel Coalition (nå Cascale) og ikke minst EUs Joint Research Center (JRC) balet med dette, med tanke på å kunne enkelt kommunisere til forbrukere at de skal velge et produkt over et annet. Nå trappes arbeidet opp i sammenheng med nye direktiver og reguleringer.

Det er i dette sammenvevde og kompliserte landskapet at Interreg har bestemt seg for å satse på et prosjekt som ønsker å løse denne stadig strammere gordiske knuten. Det er Interregs Grønne belte, Trøndelag og Jämtland Härjedalen regionen, som har bevilget midler til et treårig prosjekt som skal vise vei. Derav navnet Tekstilkompasset. Prosjektpartnere er IUC Jämtland Härjedalen, Mittuniversitetet, Nord universitet og Fibershed Norge.

Mer tidsriktig kunne prosjektet, som hadde lansering i Stjørdal i midten av april 2026, neppe være. For nettopp nå diskuterer EU og mange europeiske land om det utvidede produsentansvaret skal økomodelleres, det vil si at de som beviselig forurensere mindre også skal betale mindre, mens de som forurensere mer også skal betale mer. I tillegg foregår det omfattende arbeidet med økodesign regulering, som har valgt tekstiler som sitt første kasus.

I sammenheng med ESPR (Ecodesign for Sustainable Product Regulation) arbeides det i etapper og med milepælsrapporter og høringsrunder, men en ting er likevel klart. EU ønsker seg en klar merking av produktene på linje med energimerkingen for hvitevarer og elektriske produkter, som sier noe om produktenes miljø- og karbonavtrykk. I tillegg er de opptatt av at vi skal bruke det vi har lenger, og har rotet rundt i begreper for kvalitet, med ord som 'durability' og 'robustness'. Dette siste uttrykket stammer fra den tredje milepælen som bransjen, NGOer, forskere og mange flere ga tilbakemeldinger på i slutten av mars i år. Fra å bruke veldig fysisk baserte tester (som Martindale) har JRC beveget seg mot en forenkling, sier de. Det har selvsagt ført til protester i høringen fra blant annet testlaboratorier, som så for seg en ny gullalder, men konklusjonen fra høringen lar foreløpig vente på seg.

Samtidig foregår det mye i sammenheng med datagrunnlaget som eventuelt skal benyttes for å sammenlikne forskjellige fibre og materialer. Det er stor uenighet blant mange eksperter når det gjelder om fibre og materialer av forskjellig opphav (fossilt og ikke fornybare kilder opp mot naturlige og fornybare kilder) i det hele tatt kan sammenliknes. Det *gjøres* hele tiden i tekstilindustrien og med de tilgjengelige verktøy og databaser som gjør det mulig, som Glimpact og Ecobalyse.

Ett verktøy som har blitt mye brukt i denne sammenheng er Higg Index, og mye herfra har gått videre til EUs Product Environmental Footprint (PEF) for Apparel and Footwear (A&F), og også deres Environmental Footprint i ESPR. De to er overraskende ikke overlappende. Men det var også her, i etterkant av den tredje milepælen, det skjedde noe interessant med diskusjonen om datagrunnlagene og livssyklusanalyser som verktøy.

Hele datagrunnlaget til PEF for A&F fikk på slutten av 2025 teppet trukket bort under seg. Den offisielle databasen EcoInvent var plutselig ikke lenger gjeldende. Det hadde lenge vært argumentert for at datagrunnlaget her var gammelt og derfor ikke mulig å bruke, og JRC tok dette på alvor. De krevde at den tekniske komiteen for tekstiler og sko skulle hoste opp nye datasett så fort som mulig, og i tillegg påla de EU å se på om de gjeldende 16 parameterne skulle utvides til å inkludere helt nye parametere.

Noe som passer Tekstilkompasset svært godt, fordi det gir prosjektet en unik mulighet, og har dermed også åpnet opp et helt nytt perspektiv som ble diskutert på kick-offet. Hva om livssyklus-analysene aldri vil bidra positivt til våre økosystemer, rett og slett fordi de bygger på feilaktig og mangelfulle data og kun inkluderer det som er negativt og problematisk? At de dermed ikke fanger virkeligheten.

Det unike med partnerne i Tekstilkompasset er at de ser dette som en mulighet, basert på Nord universitets ekspertise på økologisk økonomi, som passer som hånd i hanske med Fibersheds filosofi om ned-skalede, lokale verdikjeder, kulturelt og biologisk mangfold, kretsløps-samfunnet og en tilnærming som setter økosystemet i fokus. På svensk side er IUC Jämtland Härjedalen tett på bransjen og sørger for at Tekstilkompasset forblir relevant og anvendelig, mens Mittuniversitetet, med sitt vitenskapelige grunnlag, utvikler indikatorene og kunnskapsgrunnlaget som verktøyet skal hvile på. I dette møtet mellom anvendelse og forskning oppstår en helhet som gjør tilnærmingen mulig.

Hva om vi egentlig skal styre kompasset mot det som er positivt, i stedet for kun å fokusere på det negative? LCAer ble jo opprinnelige laget for å vise frem hva som var negativt og som måtte fikses opp i, aldri hva som bidro positivt til økosystemer. PEF har som nevnt i dag 16 parametere, som alle måler noe negativt. Etter et møte i EUs Technical Advisory Board nylig, ble det bestemt at to nye ting skal måles, hvorav én er positiv om dataene håndteres på riktig måte: Fysiske effekter av mikroplast og mikrofibre på biota (alt liv), samt biologisk mangfold. Et tredje forslag, å inkludere om en fiber eller et materiale er fornybart eller ikke, ble ikke tatt inn. Vi ser at den franske versjonen av PEF (Ecobalyse) har fjernet to parametere. Menneskelig toksisitet generelt og relatert til kreft, er borte ved å vekte begge til null. Vekten som er tildelt ferskvanns-økotoksisitet er derimot økt til 21 prosent, som gir denne parameteren i Ecobalyse samme vekt som klimaendringer. Det er nok overraskende for mange.

Vi ser for oss at det også er andre parametere som trygt kunne fjernes, for eksempel 'land use' som går ut over både økologiske og regenerative land- og jordbrukssystemer. Dette er fordi vi måler kilo fiber per kvadratmeter, LCAer handler nemlig om 'efficiency' og aldri om 'sufficiency'. I boka *Smådriftsfordele: Om verdien af begrænsningens kunst i det 21. århundre* skrevet av Marcus Feldthus og Oscar Haumann, beskrives flere studier, som beviser at hvis man måler næring og biodiversitet per hektar, så vinner småskala, regenerativ kombinasjonsdrift over konvensjonelle, monokulturell industriell drift. Problemet er at man hittil har brukt nettopp vekt, og ikke næring (protein, vitaminer og mineraler) for å måle hvor effektivt industrielt landbruk leverer resultater.

Laura Vang Rasmussen, lektor ved Institutt for Geovitenskap og naturforvaltning ved Københavns universitet var hovedforfatter på en studie som kom i 2024, som involverte 58 forskere på fem kontinenter og som så på 24 andre forskningsprosjekt, og fant pluss på tre konti – natur, matsikkerhet og lønnsomhet – uten tap av produktivitet med satsing på diversitet og småskala. Rapporten anbefaler å droppe monokultur og industrialisert tenking. Antropologen Andrew Flachs *Feeding the World as if People Mattered*, skriver at mindre og mer biologisk-mangfold baserte gårder bidrar til jordhelse, menneskehelse, rurale samfunn og biosfæren. De er altså opptatt av de positive effektene som i dag ikke fanges av 'land use'. Dessverre – slik LCAer er konstruert – vil et parameter på biologisk mangfold antagelig også slå negativt ut. Dess mer land man bruker for å dyrke bomull eller som beites av drøvtyggere, dess verre biologisk mangfold, når det motsatte er realiteten om systemet er regenerativt.

I en nylig publisert [Green Book](#) fra IWTO (International Wool Textile Organisation), tas det et oppgjør med mange av de feilkildene som underbygger LCAer og særlig PEF og Ecobalyse. En av disse er at man ikke skiller mellom biogent og fossilt karbon. Det første sirkulerer hele tiden og bidrar derfor ikke til global oppvarming, slik fossilt karbon gjør. Dette knyttes opp mot hvordan regenerativt landbruk og beitesystemer bidrar til balanse og karbonfangst på en helt annen måte et industrielt landbruk som i essens har utradert jordsmonnet vårt og bidratt til tap av biologisk mangfold. I tillegg har ny forskning avdekket at metanutslippene fra olje- og gassutvinning er kraftig underestimert.

Og ikke bare er det underestimert, det er ingen krav til å spore opphavet til olje og gassen, så for alt vi vet, kan polyesteren eller akrylen i klærne dine stamme fra russisk olje. Når det gjelder naturmaterialer måles og veies absolutt alt, og kravene til verdikjedetransparans er nådeløs. Ikke så med fossile materialer. SPIN360, et italiensk databasefirma nylig kjøpt opp av Veritas, har også avdekket at fossil råvarer allokeres på energi-uttak, ikke på økonomisk verdi av endeproduktene. Det er lite energi å hente i en allværsjakke eller en polyester-fleece genser. Dermed tilfaller ikke noe av fiberformasjonen tekstiler.

Ser vi for oss et paradigmeskifte her?

Vi tror det. Men tiden vil vise. På alle måter. Det åpner et helt nytt mulighetsrom for åpenhet, og ikke minst allment tilgjengelig datagrunnlag som er forståelig for folk flest og som samsvarer med sunn fornuft. For første gang på veldig lenge øyner vi muligheten for å bygge et beslutningsverktøy som samsvarer med virkeligheten og ikke med en konstruert og uforståelig modell av virkeligheten. Vi håper at noen av de som leser dette og har prosjekter som arbeider i dette området, eller som har kunnskap vi kan dra nytte av, vil ta kontakt.

Rammesak:

Tekstilkompasset er et prosjekt som vil bygge et åpent, vitenskapsbasert beslutningsstøtterammeverk for valg og innkjøp av tekstilmaterialer – fra jord og frø til fiber. Ved å integrere kunnskap om biologisk mangfold, arealbruk og økosystemhelse i en transparent og tilgjengelig kunnskapsbase, har prosjektet som mål å hjelpe bedrifter, forskere og beslutningstakere med å ta mer informerte innkjøps- og materialbeslutninger.

Tekstilkompasset er finansiert av Interreg Sverige–Norge, Region Jämtland Härjedalen and Trøndelag fylkeskommune.